

del medesimo; la presente convenzione habbia sempre vigore et legge et sentenza volontaria, et debba esser sottoscritta dal sopradetto Vescovo cosi per proprio nome come degli altri Constituenti.

Vincenzo Drago, quondam signor Giovanni, Giudice oltrescritto, m. p. Triffon Vrachien Auditore, m. p.

Vicenzo Nettoreo Cancelliere della Magnifica Città di Cattaro ha esteso sottoscritto et sigillato.

Ја бискуп црногорски подпишуем се мојом руком толико за мене колико за кнеза Батрића и остале Турке от Црнегоре и кнезове и кози не умијући писати мене молише за веће потврђење овога писма“.

Сл. М.

STATUTUM TERRAE FLUMINIS

Статут града Ријеке претставља несумњиво драгоцен документ за изучавање правне историје овога града унатраг скоро пола милениума.

Статут је донесен, односно ступио на снагу, 1530 године, а јавља се као последица тежње града да своје дотадашње писане правне норме и обичајно право среди, систематизује и кодифицира. Статут је имао с једне стране да коначно пречисти, среди и утврди прописе који су до тада на територији града били у употреби и да тиме знатно олакша рад својих градских чиновника, који су се свакодневно бавили примјеном правних прописа, а сем тога, да обезбиједи правну сигурност грађана према тадашњим схватањима и духу времена. С друге стране, доношењем једног оваквог статута, чији би прописи углавном регулисали све односе у тадашњем друштву града Ријеке, хтјело се, да се, на видан и са формално-правне стране перфектан начин, потврде стари прописи, који су од давнина важили у томе крају, као и старе повластице града и грађана. Ово је граду било потребно нарочито стога, да би, добивши један овакав свеобухватан законик, лакше сачувао своја стара права у односу на господаре града, који су се често смјењивали.

Идеја за стварање једног оваквог статута родила се 1508 када је град прешао под власт Млетачке Републике, а повод за то дала је баш тежња Ријечана, да на овај начин добију потврду својих дотадашњих прописа и повластица.

У том смислу, исте године, Ријека подноси Млечима одговарајуће захтјеве у осам тачака. Званичне млетачке власти, међутим, доставиле су граду на то тражење сасвим незадовољавајући одговор, да дотадашње повластице града не могу потвр-

дити опћенито, већ да ће о томе рјешавати зависно од сваког конкретног случаја. Што се пак тиче признања старих статута (овдје се вјероватно мисли на старе правне прописе које је до тада град употребљавао), на то да начелно узев пристају, али да себи резервишу право да такве прописе млетачка влада може преиначити према својој оцјени. Разумљиво, да би оваква „потврда“ ранијих домаћих прописа практично значила исто што и одбијање те потврде.

Република св. Марка увијек је са неповјерењем гледала на законодавну аутономију приморских градова, који су долазили под њену власт. Интересантан је у том погледу случај средње-вјековног Котора, који је 1420 године дошао под млетачку власт (под чијом је влашћу остао све до 1797 године). Овај град је посједовао апсолутну аутономију у судству, управи и законодавству за све вријеме од како се нашао под врховном влашћу Стевана Немање (1186 год.), па до доласка под власт Млетака (1420 год.), иако је у том дугачком раздобљу неколико пута мијењао господаре (Мађаре, Млечиће, босанске владаре, напуљске краљеве итд.). Када је Котор преко својих опуномоћеника повео преговоре са Млецима око признавања врховне млетачке власти, Млецима је са стране Котора био постављен апсолутан услов: да имају поштовати сва аутономна права града, те су се Млеци на то свечано обавезали. Обзиром на овакве гаранције Млечана, Котор је 1420 године признао врховну власт Републике св. Марка. Па ипак ова свечана обавеза није сметала млетачком Сенату, да већ 1446 године (дакле 26 година касније) одреди да се увијек, када би се имала у Котору извршити каква статутарна промјена, има затражити одобрење врховне млетачке власти (дукали од 28 јуна 1446 године, управљени тадашњем которском комесу Ђовану Нани-у). Од тада па унапријед све статутарне промјене биле су везане за претходну дозволу високих млетачких власти, чему су претходила дугачка испитивања. Најзад, оваква статутарна промјена добијала је чак и форму дуждеве одлуке, која се јављала као одговор на тражење депутације града. Тиме је и фактички и формално са стране Млетака учињен крај законодавној аутономији Котора.

Интересантно је, да је та карактеристична црта млетачке власти, која се састојала у нетрпељивости према туђем праву и туђој културној историји, те у настојању да увијек и свакоме наметне своје, нашла одраза и у случају града Ријеке, скоро читаво једно стољеће касније. Да је Ријека том приликом остала дуже под млетачком влашћу, нема сумње да би Млеци нашли начина да у старо право града Ријеке инфилтрирају своја правна схватања, док ово напокон постепено елиминишу.

Међутим, овом приликом Ријека је остала под влашћу Мле-така свега једну годину (од 1508 до 1509 год.), па је тиме убрзо отпала и свака потреба за преговарање са Млецима у том правцу.

Од 1509 године Ријека се налази у рукама Хабзбурга. Стога се указала потреба да се са Хабзбурзима, као новим господарима, ријеши питање уређења правних односа на подручју града Ријеке, те у вези с тим и питање повластица града и његова односа према Хабзбурзима. Истовремено се хтјело извршити систематско сређивање по материји до тада важећих прописа и допуна евентуалних празнина које је дотадањи правни систем града садржао. Посао око ове кодификације био је прилично тежак и захтијевао је добро познавање материје и много умјешности, нарочито по питању систематике. Градско вијеће слало је чак свог градског викарија у Трст да простудира тамошњи статут града, да би се ово искуство искористило приликом састављања Ријечког статута. Врло је вјероватно стога, да су, приликом сачињавања овог Ријечког статута, акцептирани извјесни прописи из Тршћанског статута, бар уколико се односе на питања која до тада нијесу била регулисана постојећим прописима на територији Ријеке.

Заправо, поставља се питање, да ли је град Ријека прије 1530 године уопште имао статута по којима се град раније управљао или је овај Статут од 1530 године био први статут града.

Када је 1530 године коначно редигован статут града и поднесен на одобрење краљу Фердинанду Хабзбуршком, као господару Ријеке, овај га је својим декретом потврдио, чиме су одредбе овог статута добиле правну снагу. У овом Фердинандовом декрету говори се како је краљ одлучио да се граду Ријечи његови статуту „поново потврде“ . . . итд. Из овога би се дало закључити, да је Ријека и раније имала своје статуте, или барем сређене и сабране прописе. До оваквог закључка су неки историчари долазили (нпр.: Susmel: »Fiume attraverso la storia dalle origini fino ai nostri giorni«). Међутим, ипак преовлађује мишљење да је Статут од 1530 први статут града Ријеке (Tomšić: »Notizie storiche sulla Città di Fiume«; Kobler: »Memorie per la storia della liburnica città di Fiume« и др.). То не значи да на подручју града до тада није постојало писаних закона или каквих уредаба. Напротив, било их је, али су они били понекад непотпуни, у сваком случају несређени и некодифицирани, а сем тога маса односа није била уопште регулисана позитивним правним прописима (писаним правом), у којим случајевима је долазило до примјене обичајног права. Стога је Статут од 1530 направио коначни пре-

лаз са обичајног права на писане законе, поред тога што је дао систематски сређену материју.

Статут из године 1530, обзиром на систематику и релативно помну сређеност материје, видно отскаче од многих других статута средњевјековних далматинских градова. Читава материја коју Статут садржи подијељена је у четири „књиге“ (тачније речено скупине) и то на слиједећи начин:

1) I књига, са насловом »*Incipit liber primus officiorum seu statutorum. . .*« („започиње књига прва наређења или статута. . .“), а садржи прописе који регулишу питања из области организације општине града и њених органа (нпр.: о градском капетану и његовој заклетви, о викарију и његовој заклетви, о избору судца града Ријеке, капетана четирију градских котара, двојице коморника, пољара и градских процјенитеља, о служби градских судца, градског канцелара итд. итд.).

2) II књига, са насловом »*Incipit liber secundus civilium causarum sive secunda collatio. . .*« („започиње књига друга грађанских парница или други дио“), а садржи прописе који се односе на грађанско судовање. Ова скупина не дијели грађанско-правну материју на грађанско-процесуално и грађанско-материјално право, него се одредбе једног и другог сврставају у једну скупину.

3) III књига, са насловом »*Incipit liber tertius criminalium causarum, sive tertia collatio*« („започиње књига трећа кривичних парница или трећи дио“), која садржи прописе који се односе на кривично судовање. Ни ова скупина не одваја материју кривично-процесуалног права од материје кривично-материјалног права, већ се једно и друго излаже упоредо у истој скупини.

4) IV књига, са насловом »*Liber quartus seu quarta collatio extraordinario*« („књига четврта или четврти дио о изванредним прописима“), која садржи све оне прописе који се по природи материје коју регулишу нијесу могли сврстати ни у једну од три прве књиге.

Читав Статут, писан је латинским језиком, али он врло много обилује барбаризмима.

Очувано је неколико старих примјерака овог Статута. Међу њима је један оригинални примјерак, а остало су преписи.

Овај оригинални примјерак био је раније похрањен у Градском архиву у Ријеци, али су га одатле Италијани однијели са многим другим драгоценим музејским стварима и мисли се да се налази у Vicenzi или у Castello del Cataio (близу Падове). Овај је примјерак писан на пергаменту, а увезан кожом. Писан је углавном читљиво, али му је слог пун кратица.

Преписа је сачувано неколико. Један се налази у Југославенској академији знаности и умјетности, а потиче из 1838 године. Један се опет налази у градском архиву у Загребу. Овај потиче из 1777 године. Такође се један препис налази у Универзитетској библиотеци у Загребу. Не зна се из које године потиче, али се вјерује да је ово један од најстаријих очуваних преписа овог Статута. Писан је на тврдом папиру. Предњи лист корица искидан је до пола, а на очуваном дијелу корица стоји накнадно додат натпис (који је свакако уметнут знатно касније) »Statuten und Privilegien der Stadt Fiume«.

Рукопис је читљив и за препис се уопште може рећи да је добар.

Ђорђе Д. Миловић

ВЕСТИ О УТВРЂИВАЊУ ХЕРЦЕГНОВОГ 1508 И 1493—1494 ГОДИНЕ

Двадесет осмог марта 1508 дубровачко Веће умољених одлучило је да се упуту посланство Мехмеду Есебеговићу, када преко Конавала буде пролазио за Нови; санџака је требало дочекати и поздравити као што је било уобичајено када крајишници први пут долазе на границе дубровачког територија.¹⁾ Трећег априла дарован је санџаков ђехаја са триста аспра, и одлучено је да ће крајишника при повратку посланици пратити до Требиња.²⁾ Због чега је херцеговачки санџак-бег посећивао Нови није записано; вероватно се у Већу и није знало за повод. Евентуални разлог посете могао се утврдити тек из једне одлуке истога већа од 11 јуна, када је решено да два посланика изађу у сусрет крајишнику који ће прећи преко Конавала на путу за Нови, *ad faciendum fabricari Castellum Novum.*³⁾

Санџак-бег Мехмед Есебеговић дошао је у Фочу на нову дужност свакако у току фебруара 1507, пошто је већ десетог марта одлучено да ће му се као новом крајишнику, упутити посланство са даровима.⁴⁾ Може се претпоставити да је био један од млађих синова војводе и намесника Есебега Исакбеговића, познатог из историје Босне и Херцеговине, нарочито 60-их година;

¹⁾ Државни архив у Дубровнику (ДАД), Cons. rog. 31, 4.

²⁾ Исто, 5'.

³⁾ Исто, 24; изабрани су Иван Н. Сарака и Лука Ни. Сар. Бунић.

⁴⁾ ДАД, Cons. rog. 30, 216'